
Gondolatok a ius puniendi jogállami tartalmáról

Horgos Lívია*

„*Artificem commendat opus.*”
(Horatius)

1. Bevezetés

nagy megtiszteltetés számomra e kötet szerkesztőinek a felkérése, hogy a Prof. Dr. Farkas Ákos egyetemi tanár 65. születésnapjára készülő ünnepi kötetben tanulmányommal köszönthetem a Jubilánst, tisztelegve ezzel tudományos pályafutása és eredményei előtt.

Tanulmányomban a ius puniendi tartalmi elemein keresztül mutatom be, hogy napjainkban a jogállamban a ius puniendi kiteljesedése kiemelt fontossággal bír, mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás számára. Különösen érzékelhető ez annak tükrében, ahogyan az alkotmányos jogállam – az ügyész diszkrecionális jogkörének kibővítésével – fokozatosan teret enged büntetőjogi rendszerében az opportunitásnak, amit a jogalkotás iránya és a jogalkalmazás hatékonyságával összefüggő kritériumok megvalósulása is támogat. A ius puniendi jogállami tartalmának kiteljesedése – döntően – a tágabb értelemben vett büntetőjog két összetevőjét, az anyagi büntetőjogot és a büntetőeljárás jogot érinti, ezen belül is az utóbbi jogág egyes jogintézményein keresztül bontakozik ki hatékonyabban.

2. A jogállam lényege

Blaskó Béla nézete szerint a jogállam pontosan meghatározható fogalom, ami a jog uralmát jelenti és amely a saját rendszerében az alkotmányos feltételeknek megfelel, tehát az alkotmányból levezethető. A jogállam fogalmát az Alkotmány létezésének figyelembevétele nélkül nem lehet megfogalmazni.¹ A jogállamiság elve az igazságszolgáltatás egyik önálló, az Alkotmányban rögzített alapelve.²

---

* Tanársegéd, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Bűnügyi Tudományok Intézete, Büntetőeljárásjogi Tanszék

¹ BLASKÓ Béla: *Jogállamiság – Büntetőjog – Bűnösség*. Kandidátusi disszertáció. Budapest, 1994. 27.

² BLASKÓ Béla: Gondolatok a jogállamiságról. *Belügyi Szemle*, 1995/7–8. 69–75.

Király Tibor értelmezése alapján a jogállam alapvető eleme a jogbiztonság követelménye és a jogi, intézményi és szervezeti rendszer, amely a jogállami működés biztosítója, garanciája.³

Wiener A. Imre megfogalmazásban a „*jogállam mai felfogása magában foglalja a formális (a jogbiztonság) és a materiális (az igazságosság) elemet egyaránt. A jogállamban az állami hatalom megnyilvánulásai a törvényeken alapulnak és az igazságosság gondolatára épülnek. A jogbiztonság és az igazságosság általában harmóniában vannak egymással.*”⁴

Farkas Ákos álláspontja szerint a „*társadalom és az állam viszonyában az alkotmányosság (jogállam) a társadalom védelmének, az államhatalom megregulálásának jogi eszköze, és mint ilyen, a társadalom igényeinek kifejeződése. Amióta az alkotmányosság (jogállamiság) vált az államiság jogi fundamentumává, magában hordoz olyan elemeket, amelyek az igazságszolgáltatással szemben állítanak fel követelményeket.*”⁵

Az alkotmányosság a törvények által korlátozott alkotmányos jogállam eszméjének egyik alapvető eleme. Az alkotmányos jogállamban a közjogi intézményrendszerben létrehozott alkotmányos korlátok tudják megakadályozni, hogy a demokrácia önmagát vagy a törvények, azaz a jog uralmát felszámolhassa.⁶

„*Az alkotmánybíróság a jogalkotás alkotmányosságát ellenőrző szervként az alkotmány normatív rendelkezéseit érvényesíti a jogalkotókkal szemben, s az alkotmány (szükségszerű) értelmezésével folyamatosan szolgálja a jogfejlesztést; konkretizálja és stabilizálja a demokratikus értékrendet.*”⁷

Az Alkotmánybíróság a büntetőhatalom feltétlenül szükséges mértékű és arányos igénybevételét követeli meg határozataiban, mivel „*az emberi jogokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszernek a cél eléréséhez a lehetséges legszűkebb körre kell szorítkoznia*”[58/1997. (XI. 5.) AB határozat].

3. A ius puniendi dimenziói

3.1. A ius puniendi fogalomkör kialakulása. Az állam büntetőhatalmának kialakulása során „*hosszú történelmi folyamat eredményeként – törésektől, visszaesésektől is kísértén – a büntetés kiszabása és végrehajtása fokozatosan állami feladattá válik*”⁸. A feudális abszolutizmus korában az uralkodó korlátlan

³ KIRÁLY Tibor: *Szemelvények ötven év büntetőjogi és más tárgyú tanulmányaiból*. ELTE ÁJK Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási jogi Tanszék, Budapest, 2005. 240.

⁴ WIENER A. Imre: *A Btk. általános része de lege ferenda*. [Közlemények 17.] MTA Jogtudományi Intézete, Budapest, 2003. 28.

⁵ FARKAS Ákos – RÓTH Erika: *A büntetőeljárás*. Complex Kiadó, Budapest, 2007. 47–48.

⁶ TÓTH Balázs: Az alkotmányos jogállam egyes intézményeinek értelme, joguralom, demokrácia, alkotmányosság, alkotmánybíróság. In: Stipta István (szerk.): *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolcsciensium 5/2.*, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola – Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004. 310.

⁷ KONDOROSI Ferenc: Jogállamiság – Jogegyenlőség – Jogbiztonság. *Börtönügyi Szemle*, 2007/2. 7.

⁸ BLASKÓ Béla: *Magyar Büntetőjog, Általános rész*. Rejtjel Kiadó, Budapest–Debrecen, 2016. 24.

hatalma a büntetőhatalom önkényes gyakorlásához vezetett. A virágzó középkortól kezdődően azonban egyre jobban közjogiasodott a büntetőjog, és az állami büntetőigény érvényesítésének kizárólagossága lett a jellemző. Az újkortól kezdődően a bűncselekmények elkövetőivel szemben a büntetés jogát az állam gyakorolta.⁹ Ennek alapja az volt, hogy a jogrendet sértő és veszélyeztető cselekményekkel szembeni büntetőigény érvényesítése állami feladattá vált, ami oda vezetett, hogy a büntetéshez való jog (ius puniendi) az állam monopóliuma lett, ami egyben kötelezettséget (obligatio puniendi) is jelent.

Az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy a „*demokratikus jogállamban a büntető hatalom az állam – alkotmányosan korlátozott – közhatalmi jogosítványa a bűncselekmény elkövetőinek büntetőjogi felelősségre vonása. Ebben a büntetőjogi rendszerben a bűncselekmények a társadalom jogi rendjének sérelmeként szerepelnek és a büntetés jogát az állam gyakorolja*” [40/1993. (VI. 30.) AB határozat].

3.2. A ius puniendi értelmezése. A történelem folyamán a büntetés jogalapját kutató jogbölcselet művelői régóta keresték a választ arra, ki – különösen az állam (uralkodó) –, milyen alapon, illetve jogon rendelkezik legitimációval, azaz honnan származik a joga a büntetés kiszabására a bűnelkövetővel szemben, tekintettel arra, hogy a jogtudomány egyéb területeinek képviselői a ius puniendire inkább a hatalom alapjának természetes adottságaként tekintettek.

Hugo Grotius megfogalmazásában a ius puniendi lényege: „*Annak tudniillik, aki büntet, hogy helyesen büntessen, jogának kell lennie a büntetéshez*”.¹⁰

Meggyőződésem, hogy a ius puniendi aktualizált, napjainkra érvényes, dogmatikailag kimunkált kategóriáját a büntető anyagi és eljárási jog elméletének is be kell fogadnia. Ezzel kapcsolatban egyetértek Farkas Ákos azon megállapításával, hogy a „*dogmatika megoldásaitól függ a joggyakorlat és jogalkotás »teljesítményének« minősége*”.¹¹

Véleményemmel összhangban áll, hogy a ius puniendi állami monopóliummá válásával, különösen a jogállam létrejöttével e fogalomkör – a büntetés jogalapjára vonatkozó – jogfilozófiai megközelítése háttérbe szorult. Természetesen nem arról van szó, hogy tagadom a ius puniendi jogalap és cél egységének jogfilozófia megközelítését. Már csak azért sem, mert ez a fundamentuma a ius puniendi aktuális dogmatikai fogalommeghatározásának is.

Erre tekintettel a „*ius puniendi*” kifejezést nem a büntetőtan klasszikusai által használt értelemben, vagyis a büntetés jogalapjára vagy jogcímére utaló kifejezésként, hanem – a szó szerinti fordításnak megfelelően – a büntetéshez való jogként értelmezem. Ennek oka egyrészt az a napjainkban (alapvetően) egyetemesen elismert tény, hogy az államnak joga van büntetni, másrészt a ius

⁹ BELOVICS Ervin – GELLÉR Balázs – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály: *Büntetőjog I. Általános rész.* HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2012. 27.

¹⁰ GROTIUS, Hugo: *A háború és a béke jogáról II.* Pallas Stúdió–Attraktor Kft., Budapest, 1999. 21.

¹¹ FARKAS Ákos: *A falra akasztott nádpalca – avagy a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságának korlátai.* Osiris Kiadó, Budapest, 2002. 62.

puniendi funkcionális szerepe megváltozott, különösen a jogállami követelmények és garanciák rendszerében.

A jogállam továbbra sem mond le az őt megillető büntetőjogi igényről. Ezt a célt azonban más eszközökkel valósítja meg. A jogállamban bizonyos átgondolt kompromisszumok, engedmények realizálásával az állam büntetéshez való jogának észszerű átértelmezése, tartalmának újragondolása megy végbe.

4. A ius puniendi fogalma, az állam büntetőhatalma

Napjainkban a szóban forgó nemzeti és nemzetközi ius puniendi kategóriáról a jogtudomány művelői között több szerző is véleményt alkotott.

Gellér Balázs és Ambrus István megfogalmazásában a ius puniendi az állam büntetőhatalma. Ennek értelmében a ius puniendi az államnak az a joga „[...] *hogy bizonyos magatartásokat kriminalizáljon, és ezzel ezek elkövetőit felelősségre vonja, valamint velük szemben büntetést vagy büntetőjogi intézkedést alkalmazzon*”.¹²

A ius puniendi mint büntetőjogi kompetenciakijelölő paradigma – Karsai Krisztina álláspontja szerint – azt fejezi ki, hogy az állam jogosult büntetni, amely alapvetően az állam szuverenitásából ered. Magában foglal egy tartalmi és egy formai értelmezést is, ami általában összetartozik, mivel a jogalkotó a büntetőjogi szabály kibocsátásával egyidejűleg a büntetendőségi értékítélet vonatkozásában is dönt. Tartalma szerint a ius puniendi jogosultja és egyben birtokosa rendelkezik büntetendőségi értékítélet meghozatalára való joggal, ez alapján egyes emberi cselekményeket bűncselekménnyé nyilvánít, amihez szorosan kapcsolódik a büntetési rendszer kialakítása is. Formai értelemben közhatalmi kényszerrel végrehajtható jogforrásban szabályozza az egyes kiemelt és bűncselekményé nyilvánított bizonyos emberi magatartásokat.¹³

Blaskó Béla értelmezésében a ius puniendi „*az államot megillető, alkotmányosan kötött, szabályozott és biztosított büntetőhatalom*”.¹⁴

Felfogásomban a ius puniendi az állam közösségek feletti természetéből adódó ténylegesen gyakorlandó és gyakorolt jog. E joghoz szorosan kapcsolódva értelmezhető a jogállam kötelező funkcióvállalásával egységet képező (egyben) kötelesség is: az obligatio puniendi. A büntetőhatalom gyakorlása és a büntetőjogi igény érvényesítése az államnak ugyanis nemcsak joga, hanem kötelezettsége is. Ez a jogállami büntetőhatalom belső és külső korlátainak a kiépülésével és erősödésével egyidejűleg értelmezhető.

¹² GELLÉR Balázs – AMBRUS István: *A magyar büntetőjog általános tanai I.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2017. 19.

¹³ KARSAI Krisztina: *Alapelvei (r)evolúció az európai büntetőjogban.* Pólay Elemér Alapítvány Iurisperitus Betéti Társasága, Szeged, 2015, 17.

¹⁴ BLASKÓ Béla – BUDAHÁZI Árpád: *A nemzetközi bűnügyi együttműködés joga.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. 17.

Az állam kötelessége, hogy a társadalomra veszélyes cselekmények kriminalizálása és szankcionálása útján biztosítsa az alapvető értékrend védelmét és közreműködjön a társadalmi integráció fenntartásában. Az állam e kötelezettségének a teljesítése során megvédi a polgárait. Ennek következtében pedig a büntetőjog az obligatio puniendi érvényesítésével értékvédő funkciót lát el, ezáltal a ius puniendi kiteljesedésére is hatással van.

A ius puniendi azonban lehet negatív tartalmú is; amikor azt is biztosítja birtokosának, hogy a büntetőjog körébe vont cselekményt kivonja a büntetendő magatartások köréből. A jogállamban ez a jogosultság a jogalkotón kívül általában az alkotmánybírárságot is megilleti, amikor a büntetőjogi norma megsemmisítésének jogát gyakorolja. Az Alkotmánybíróság a büntetőjog alkotmányosságáért is garanciát vállal, így a jogrendszer egészének meghatározott tartalmi kritériumának megfelelően a működése felett felügyeletet gyakorol.¹⁵

Egyetértek azzal, hogy a ius puniendi maga is a függetlenség és a szuverenitás kifejezője és a társadalom, amely e jog hiányától szenved, az egyben a szuverenitás hiányától is szenvedni fog.¹⁶

Blaskó Béla szerint az állam szuverenitása és így a ius puniendi is „*kizárólag a nemzetállam önkéntes beleegyezésével, konszenzuson alapuló kötelezettségvállalásával korlátozható*”.¹⁷

Az állami, azaz a „nemzeti” ius puniendi mellett a jogtudomány egyre hangsúlyosabban foglalkozik a nemzetek fölötti, azaz „nemzetközi” ius puniendivel.

A ius puniendi fogalma tágabb értelemben nemzetközi ius puniendiként is definiálható – mondja Karsai Krisztina, mert szerinte, elsősorban az európai kontinensen, a nemzetközi büntetőjognak is keretét szolgál.¹⁸

Ambros felteszi a kérdést: a nemzetközi közösség rendelkezhet-e ius puniendivel? Lehet-e állami lét nélkül államokat megillető joga? A válasza: igen. Ő megalapozottnak találja, hogy a nemzetközi büntetőbírárság is rendelkezzen ius puniendivel. Azzal érvel, hogy a világ már annyira nemzetközivé vált, hogy beszélhetünk a „Weltbürgerrecht”-ről, vagyis a világpolgári jogokról, amelyek védelmében nemzetközi szinten is szükségeszerű a jogos büntetőhatalomról. Hozzáfűzi: a nemzetközi büntetőbírárság és a ius puniendi viszonya ma olyan, mint az egyes államok és a ius puniendi viszonya volt az európai államok kialakulásakor.¹⁹

Ezzel szemben egyesek nem ismerik el a ius puniendi nemzetközi létjogosultságát. Ez utóbbi irányzatot képviseli Quintero Olivares a következő meghatározással: A (bűnügyi, büntető, büntetőjogban tapasztalható) nacionalizmus címszó alatt lehet megállapítani mindazon pozíciókat, amelyek úgy vélekednek, hogy az állam ius puniendije visszavonhatatlan, megmásíthatatlan és

¹⁵ KARSAI (2015): i.m. 18.

¹⁶ QUINTERO OLIVARES, Gonzalo: La unificación de la Justicia Penal en Europa. *Revista Penal*, 3/1999.

¹⁷ BLASKÓ – BUDAHÁZI (2019): i.m. 17.

¹⁸ KARSAI (2015): i.m. 17.

¹⁹ AMBROS, Kai: Punishment without a sovereign? *Oxford Journal of Legal Studies*, vol. 33, no. 2, 2013. 293–315. <https://doi.org/10.1093/ojls/gqt005> (letöltve: 2018.05.28.)

nem kompatibilis semmilyen más államokon átívelő hatalommal.²⁰

5. A büntetőhatalom korlátai

Napjainkra már elemzés tárgya, hogy 1) meddig terjedhet a jogállam büntetőhatalma az állami büntetőigény érvényesítésénél; 2) hogyan büntet; továbbá 3) milyen feltételek alapján lehet és szükséges korlátozni a jogállamban a *ius puniendi* megtestesítő jogalkotási és jogalkalmazási jogosultságot és a büntetőhatalmat.

A jogállamban a büntetőhatalom nem lehet és nem is korlátlan, mivel a közhatalom sem korlátlan. Szabó András szerint „[az] alkotmányos jogállam a jogsértésekre csak jogállami módszerekkel reagálhat, és így senkitől sem tagadhatja meg a jogállami garanciákat. Ezek a garanciák ugyanis mindenkit megilletnek.”²¹ E garanciák pedig a jogállam büntetőhatalmának korlátait is biztosítják.

Melyek ezek a korlátok?

Finszter Géza szerint a büntetőhatalom egyik korlátja a közjog. A közjog definiálja azokat a jogsértő cselekményeket, amelyeket büntetőbíróság elé utal azzal, hogy meghatározza a rá vonatkozó szankciókat és az ítélezés formáját. E jogágnak azonban módja van arra is, hogy egyes jogsértéseket kivonjon a büntetőbíróság hatásköréből és közigazgatásellenes cselekményekké nyilvánításával, közigazgatási szankcióval fenyegetve az elbírálásukat közigazgatási hatóság hatáskörébe utalja.²²

További korlát a büntetőpolitika²³ is, amely kriminálpolitikai alrendszeré révén korlátozza a büntetőhatalmat. Ugyanis a büntetőpolitika determinálja, hogy a végrehajtó hatalom milyen javaslatot terjeszt elő a parlamentben a büntető és bírósági törvényekre, és az milyen tartalommal kerül elfogadásra.²⁴

Nézetem szerint a korlátokkal ellátott jogállami büntetőhatalom gyakorlását a jogalkotáson és jogalkalmazáson keresztül a büntetőjog-politika és a büntető igazságszolgáltatási politika determinálja. Ennek következtében az is megállapítható, hogy a büntetőjog-politika, de különösen a büntető igazságszolgáltatási politika a jogállami büntetőhatalom gyakorlásán keresztül nemcsak befolyásolja, de alapjaiban meg is határozza a *ius puniendi* jogállami tartalmának kiteljesedését. Megjegyzem, hogy az e politikák által közvetített kodifikációs irányelvek – a hatékonyság, a gyorsaság, az egyszerűség, a

²⁰ QUINTERO OLIVARES (1999): i.m. 52.

²¹ SZABÓ András: *A jogállami forradalom és a büntetőjog alkotmányos legitimitása*. In: Németh Zsolt szerk.: *Tiszteletkötet Sárkány István 65. születésnapjára*. Rendőrtisztviselői Főiskola, Budapest, 2010. 116.

²² FINSZTER Géza: *A büntető hatalom*. In: Borbíró Andrea – Inzelt Éva – Kerecsi Klára – Lévay Miklós – Podoletz Léna (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014. 137.

²³ Ligeti Katalin nézete szerint a büntetőpolitika összetevői: a büntetőjog-politika, a büntető igazságszolgáltatási politika és a büntetés-végrehajtási politika. Részletesebben lásd LIGETI Katalin: *Kriminálpolitika*. In: Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia*. Complex Kiadó, Budapest, 2009. 599–626.

²⁴ FINSZTER Géza (2014): i.m. 142.

korszerűség, a koherencia és a célszerűség – a 2018. július 1. napjával hatályba lépett 2017. évi XC. törvény (ezután: Be.) rendelkezéseit mindinkább áthatják. Ezeknek az irányelveknek az érvényre juttatására irányuló törekvés azonban nem eredményezheti az eljárási garanciák sérelmét.

Korlátnak tekinthetők az – anyagi²⁵ – igazság megismerésére vonatkozó követelmény megvalósulását akadályozó tényezők is. Ezek meghiúsíthatják, hogy a büntetőbíróság eljusson a bizonyosság szintjéhez és döntésében bűnösséget állapítson meg. Az is akadály lehet még, hogy a bűncselekmény nem jutott a hatóság tudomására, avagy a nyomozási – és ezen belül most már a vizsgálati – szakasz befejezése nem eredményezte, hogy a közzévaló vádat tudjon emelni.²⁶

A szaktudás is korlát. Bócz Endre úgy véli, hogy a szaktudás döntő jelentőségű a bírói függetlenség szempontjából. Utal arra, hogy az ítélkezési gyakorlatban jelentkező egyenetlenségek rendszerint nem a függetlenség elleni intervenciókra, hanem a szakmai felkészültség adott szintjére vezethetők vissza.²⁷ Álláspontom szerint a szaktudás körébe tartozó korlátok közé sorolható, ha az állam a büntetőjogi igényt azért nem tudja érvényesíteni, mert az eljáró hatóság törvénysértő eljárása – szakmai hibája – ezt megakadályozza.

Finszter Géza szerint „[a] büntetőhatalom az egyik leghatásosabb a társadalom kontrollmechanizmusainak sorában, amely annál hatékonyabb, minél inkább a közösség értékrendjét képviseli és védelmét szolgálja.”²⁸

Vervaele az „állami” ius puniendi korlátjának a helyét a következőképpen jelöli meg: az állampolgárok az állam ius puniendije ellen való védelmét szolgáló hálót az igazságszolgáltatás színpadának háttérében helyezik el. Ez természetesen közvetlen következményekkel jár a habeas corpusra, a habeas adatokra, a tisztességes tárgyalás jogaira, a bizonyítási szabályok újradefiniálására és az állami eljárásokra stb.²⁹

Az állami monopóliumú büntetőhatalom korlátai erősítik az igazságszolgáltatást, egyben biztosítékaik az igazság és bizonyosság szintje megállapításának, a büntetőjogszabályok érvényre juttatásának és a büntető igazságszolgáltatás törvényességének.³⁰

Amíg a büntetőhatalom gyakorlásának törvényes alapját a büntetőjog – jogalkotó szándékait megtestesítő – szabályai képezik, addig a büntetőhatalom érvényesítésének törvényes kerete a büntetőeljárás-jog, amely a jogalkalmazás

²⁵ Álláspontom szerint már ide sorolható az alaki igazság megismerésére vonatkozó követelmény megvalósulását akadályozó tényező is, hiszen az opportunitás egyre nagyobb térhódításával – a Be. rendelkezéseivel – az alaki igazság ismertetőjelei mind jobban előtérbe kerülnek.

²⁶ FINSZTER (2014): i.m. 141–142.

²⁷ BÓCZ Endre: Hozzászólás a bírói függetlenségről szóló tanácskozáson. *Fundamentum*, 2002/1. 70–72.

²⁸ FINSZTER (2014): i.m. 141.

²⁹ VERVAELE, John: Special Procedural Measures and Respect of Human Rights. Rapport général. *Revue internationale de droit pénal*, vol. 80, no. 1, 2009. 19–73.

[https://www.cairn-](https://www.cairn-int.info/article.php?ID_ARTICLE=E_RIDP_801_0019&DocId=70562&hits=6138+6137+)

[int.info/article.php?ID_ARTICLE=E_RIDP_801_0019&DocId=70562&hits=6138+6137+](https://www.cairn-int.info/article.php?ID_ARTICLE=E_RIDP_801_0019&DocId=70562&hits=6138+6137+)

(letöltve: 2018.05.17.)

³⁰ HACK Péter: *A büntetőhatalom függetlensége és számonkérhetősége*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 164.

során, az állami büntető igazságszolgáltatáson keresztül realizálódik.

„Az alkotmányos alapjogok és alkotmányos védelmet élvező szabadságok miatt a közhatalom csak alkotmányos felhatalmazással és alkotmányos indokkal avatkozhat be az egyén jogaiba és szabadságába. [...] A büntetőjog tilalmi és előírásai, különösen pedig a büntetések mind alapjogot vagy alkotmányosan védett jogot és értéket érintenek. A törvénnyel történő elkerülhetetlen, szükséges és arányos korlátozás az alapja és alkotmányos értelme a büntetőjogi büntetés (a büntetőjogi beavatkozás) olyan magyarázatának, hogy az végső eszköz a jogkövetkezmények között.” [11/1992. (III. 5.) AB határozat]

Az államot megillető büntetőhatalom gyakorlása alól azonban a jogalkalmazás során is realizálódnak kivételek, mégpedig a jogalkotó jogszabályi felhatalmazása alapján. Ez különösen az ügyész diszkrecionális, a bírósági út elkerülését lehetővé tevő jogosultságában testesül meg.

6. A ius puniendi jogállami tartalma és kiteljesedése

A ius puniendi tartalma a jogállam alapvető tartalmi elemeitől – elméletileg – annyiban eltérő fogalom, hogy a ius puniendi jogállami tartalmi elemei az állam büntetőhatalmának érvényesítése során a büntető igazságszolgáltatásban teljeseznek ki.

A ius puniendi jogállami tartalmának alapját a jog uralma képezi, melyet az Alaptörvény rendelkezései hatnak át, és az egész jogrendszerre kötelező erővel bírnak.

A ius puniendi jogállami tartalmi elemei így különösen:

- a) az alkotmányosság;
- b) a törvényesség;
- c) az igazságosság;
- d) a jogbiztonság;
- e) a tisztességes eljárás követelménye (fegyverek egyenlőségének elve);
- f) a büntetőjogi és a büntetőjogi eljárás garanciális elvei, így a funkciómegosztáson és a rendeltetésszerű joggyakorláson alapuló eljárás is;
- g) az ügyési tevékenység legalitásának elve.

Szabó András írja, hogy: *„A jogállamisághoz szorosan tapadó jogbiztonság azt várja el a törvényhozótól, hogy a jog egésze, egységes részterületei és egyes szabályai is világosak, egyértelműek, és előre láthatók legyenek. [...] A jogállamiság elvéből fakadnak nemcsak a büntető anyagi jog garanciái, hanem az eljárásjogi garanciák is. Törvényes büntetőjogi felelősségre vonási eljárás garantálja csak a jogállami igazságos büntetőhatalom gyakorlását. Az eljárási mulasztás és eredménytelenség kockázata az államot terheli.”*³¹

Farkas Ákos szerint az igazságszolgáltatás állami monopóliuma tartalmazza a legalitás elvét, hiszen minden bűncselekmény üldözése az állam kötelezettsége. „A

³¹ SZABÓ (2010): i.m. 116–117.

*legalitás az alkotmányosság velejárója.*³²

A jogállamiság formai elvárásának, a jogbiztonság garantálásának megfelelő anyagi jogi legalitás által, azaz a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elve érvényesülésével garantált. Ezzel párhuzamban az eljárásjogi, alaki legalitás elve összefüggésben áll az officialitás és az oportunitás elvével.

Finszter Géza foglalja össze az oportunitás definíciójával azokat a legfőbb szempontokat is, amelyek közvetve meghatározzák a ius obligatio és a ius puniendi jogállami tartamának kiteljesedésére ható tényezőket. *„Az oportunitás legszélesebb értelemben magában foglalja azt az ismeretelméleti adottságot, miszerint a büntetőigény feltétlen érvényesülésének legfőbb akadálya a múlt feltárásának és bizonyíthatóságának korlátozott lehetősége. Szűkebb értelemben viszont az azoknak az anyagi és eljárásjogi intézményeknek, valamint büntetőpolitikai elveknek a foglalata, amelyek lehetővé teszik a büntető igazságszolgáltatási útról történő elterelést, a büntetőjogi büntetések felváltását más alternatív intézkedésekkel, a bíróságon kívüli megegyezést, és végül az eljárások egyszerűsítését.*”³³

Úgy vélem, hogy a ius obligatio, a legalitás és a ius puniendi az oportunitás elvével szimbiózisban van, hiszen a legalitás és oportunitás „harca” megjelenik a ius obligatio és a ius puniendi viszonyában. A ius puniendi jogállami tartalma csak az oportunitás elvének egyre nagyobb térhódításával teljesebbé válik.

Lényeges, hogy a fenti felsorolás körében az – anyagi, illetve legalább az alaki – igazság megállapításának az igénye is *„szem előtt van tartva”*. (Be. Preambulum) Ez nem ellentétes, sőt összhangban van a legalitás és az oportunitás „harcával”.

Az Alkotmánybíróság több határozatában a jogállamiság alapvető ismérveként rögzített jogbiztonság követelményére tekintettel elvárásaként fogalmazta meg azt, amit a Be. a preambulumban is rögzített. Nevezetesen: a büntetőeljárás tisztességesen és a funkciómegosztás elvét érvényesítve folytatódjon le.

Hack Péter szerint hazánkban hiányzik az ügyészi felelősség intézménye, bár kétségtelenül számos ügyészi döntéssel szemben van bírói kontroll. Ellentétben az európai államokkal, amelyek többségében létezik ez az intézmény (például az Egyesült Királyságban téves jogértelmezés, jelentős bizonyíték nem megfelelő értékelése, téves következtetés esetén a bíróság az ügyészséget döntésének ismételt felülvizsgálatára utasíthatja).³⁴ Nézetem szerint ez hatással lehet az ügyészi tevékenység legalitásának elvére, amit a jogalkotónak korrigálni kellene.

A ius puniendi jogállami tartamának kiteljesedése a jogalkotás során abban nyilvánul meg, hogy a jogállam dekriminalizál, továbbá abban, hogy az alkotmánybíróság a büntetőjogszabályban megfogalmazott tilalmat vagy parancsot, illetve a büntetőeljárás törvényben írt rendelkezést alkotmány sértő volta miatt megsemmisíti. E kiteljesedés a jogalkalmazás vonatkozásában: a) a legalitás–oportunitás „harcában”, b) az officialitás–magánindítvány konstrukciójában, c) a

³² FARKAS – RÓTH (2007): i.m. 51.

³³ FINSZTER (2014): i.m. 147.

³⁴ HACK Péter: *Az ügyészség „felelőssége”*. In: Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna (szerk.) *A tudós ügyész. Tanulmányok Bócz Endre 80. születésnapjára*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 2017. 97.

gyanú és a bizonyosság ismeretelméleti összefüggésében és d) a vád törvényes feltételrendszerében bontakozik ki.

Álláspontom szerint a büntetőeljárás során a *ius puniendi* jogállami tartalma kiteljesedésének fundamentuma a gyanú – irányultságával és differenciáltságával történő – megállapíthatósága. Ebben gyökerezik az állami büntetőjogi igény érvényesítésének az alapja. Úgy vélem, hogy a jogalkotói akaratnak megfelelő helyes anyagi és eljárásjogi jogalkalmazással – a gyanútól a bizonyosság szintjére való eljutással – garantálva lesz a *ius puniendi* jogállami tartalmának egyre szélesebb körben való kiteljesedése.

7. Konklúzió

Egyértelműen rögzíthető, hogy a honi jog és gyakorlat fejlődése az opportunitás elvének egyre nagyobb térhódítása felé halad. Az államot megillető büntetőhatalom kategorikus gyakorlása alól a jogalkalmazás során realizálódó kivételek – a jogalkotó felhatalmazása alapján – elsősorban az ügyészség diszkrecionális jogosultságaként jelennek meg. E következtetésemet alátámasztja a jogállam opportunitásnak teret engedő büntetőeljárásjogi rendszere. Ez egyértelműen tetten érhető a jogalkotó által meghatározott törvényi rendelkezések biztosította feltételekben, amelyek szerint a közvádló (ügyész) a diszkrecionális jogkörének gyakorlása során egyre szélesebb körben biztosíthat lehetőségeket a bűncselekményt elkövető javára, egyebek mellett arra, hogy az általa elkövetett bűncselekmény jogkövetkezményei alól teljes mértékben – akár büntetés kiszabásának mellőzésével is – vagy részben mentesüljön.

A döntés ilyenkor – a legalitás klasszikus elve alapján – nem a bírósági eljárásban születik meg, ennél fogva a vád, a védelem és az ítékezés funkciói sem különülhetnek el. Nem érvényesülhetnek többek között a fegyveregyenlőség, a nyilvánosság és a közvetlenség elvei, márpedig ezek a bírósági eljárás elvei.

A jogalkotó az opportunitásnak ott ad teret, ahol kellő alappal feltételezhető, hogy ez a büntetőeljárás valamennyi alanya számára nem hátránnyal, hanem több előnnyel jár. Ezért az állam nem folytatja le a bírósági eljárást, hanem az opportunitás esetein keresztül – mintegy – közvetve teljesedik ki a *ius puniendi* jogállami tartalma. A legalitás és officialitás elvét megtörő opportunitás térhódításának folyamata nem értelmezhető a *ius puniendi* jogállami tartalma kiteljesedésének szűkítéseként, pedig elsősre ez a gondolat vetődik fel. A kiteljesedést e körben már más megközelítéssel kell vizsgálni: alapvetően a *ius puniendi* jogállami tartalma elemein keresztül, a jogpolitika által meghatározott hasznossági szempontokkal összhangban kell és lehet a megfelelő következtetéseket levonni.

Az egymáshoz kapcsolódó intézményrendszer Be.-be való bevezetésével (az önálló vádemelési szakasz megszüntetésével, a gyanúsított bűncselekmény-beismerése esetére az intézkedés vagy határozat kilátásba helyezésének lehetőségével és az egyezséggel), valamint a korábban már bevezetett jogintézmények újragondolásával (a közvetítői eljárás lehetőségeinek és a

feltételes ügyészi felfüggesztés kiszélesítésével) a jogalkotó tovább bővítette az ügyészség diszkrecionális jogkörét.

Problematikusnak tekintem azt, hogy a jogalkotó az opportunitás eseteinek bővítése mellett az ügyész felelősségét csak bűncselekmény elkövetése esetén definiálja. Ezen kívül azonban az ügyész nem tartozik felelősséggel vétkes mulasztásai, esetleges szakmai hibái miatt. Az ügyészségnek – ahogy a bíróságnak is – eljárása során garantálnia kell a jogállam és a *ius puniendi* alapvető tartalmi elemeit, ehhez szükségesnek tartom az ügyészi felelősség utóbbiakra vonatkozó szabályozását is.

A jogállam nem mond le a büntetéshez való jogáról. A *ius punendi* jogállami tartalmának kiteljesedése az ügyészség diszkrecionális jogkörének gyakorlásával is teljesül. Úgy vélem, a magyar jogállam teret enged – döntően alkotmányos garanciákkal körülbástyázott, korlátok közé szorított büntetőhatalommal – annak, hogy a *ius puniendi* jogállami tartalma egyre jobban kiteljesedjen.
